

WAGNERIANA CATALANA N°11 ANY 1999, secció: Personatges Secundaris

TEMA 3. OBRES: 3.7. TRISTAN UND ISOLDE

TÍTOL: **EL PASTOR**

AUTOR: *Xavier Nicolás*

La gestació de Tristany a Zurich, Venezia i Luzerna, fou per a Wagner un dolorós tràngol. L'obra neixia de la desesperació per un amor impossible, per quelcom inabastable. Aquesta desesperació va crear una música melancòlica, trista, profunda, colpidora.

El tercer acte de Tristany s'anuncia amb el cèlebre preludi que precedeix la tragèdia que plana sobre el castell de Tristany, a Kareol. Els temes de l'ensopiment de l'heroi, el de la soletat del mar i el de la queixa d'amor dominen l'escena. El preludi avança inexorablement preparant-nos per assistir al dolor per amor de Tristany. La seva soletat sonora, la seva insuportable pesantor, l'inaguantable súplica de sofriment i abatiment.

En obrir-se el teló sona la tonada trista de Tristany, que ens porta el pastor amb la seva caramella. Tristany jeu a l'ombra d'un til·ler, a la seva capaçalera el fidel Kurwenal. Al fons, les muralles i el mar indòmit.

S'escolta aquesta tonada trista, melancònica i nostàlgica, que penetra profundament en l'ànima de l'oient i de l'heroi per la seva grisosa bellesa. El so de fusta de la caramella dona pas al de corda, en el mateix to, però introduint la jove veu del pastor, interpretada per un tenor. Amb veu molt baixa, sense deixar el to melancòlic del seu instrument, amb prou feines desdibuixada la veu per tal de no despertar el seu amo Tristany, diu:

Kurwenal, ei!   (**)
  Tu, Kurwenal!

Kurwenal es gira com abstrès en un altre món, com qui no espera res més que el terrible desenllaç per la pèrdua del seu amo i amic. El pastoret segueix cantant:

Diga-m prest:

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com).   info@associaciowagneriana.com

S'ha despertat?

Sorgeix el tema de la mar deserta amb els instruments de fusta, lents, apacibles. Com si tot just s'hagués despertat d'un somni Kurwenal respon al pastor, parlant-se a si mateix. Es repeteix cent vegades la mateixa cosa, que només amb l'arribada i la presència de la rossa Isolda, el seu amo podrà salvar-se. El tema de la queixa d'amor torna a aparèixer greu, solemne. Kurwenal pregunta al pastor pel vaixell llunyà que mai arriba, projectant en el pastor una doble funció de vigilant i guardià de les vanes esperances de Tristany.

El pastor, novament acompanyat pel tema de la tonada trista, parla a Kurwenal en el mateix to:

La tonada nova
hauries oit:
un cant d'alegria infinit.
I doncs, volsdir-me,
Bon amic,
Quin mal nostre heroi té?

Kurwenal no li contesta i altra cop li pregunta pel llunyà vaixell de la bella Isolda. El pastoret atalaia l'horitzó, mentre els temes de l'ensopiment de Tristany i de la mar deserta segueixen sonant de fons.

Veig desert el mar!

Després d'aquestes paraules, el pastor es posa el flabiol als llavis i entona la trista tonada, tot allunyant-se cap al fons de l'escena, difuminant-se poc a poc amb els eterns temes del son i la mar deserta.

Difícilment es pot compondre quelcom més bell i trist a la vegada que aquest tercer acte de Tristany de Wagner. El paper de pastor, tema que ens ocupa, és tan fugaç com rellevant en l'entroncament de l'obra, ja que serveix d'element unificador entre espais diferents. Ens introdueix en l'amargor de Tristany, alhora que ens dona la bona nova de l'arribada del vaixell d'Isolda. És el portador del món exterior, que en aquest tercer acte transcorre en un diàleg

entre Tristany i Kurwenal, o en un monòleg de l'heroi.

El pastor, de la mateixa manera que el seu homònim en el Tannhauser, és doncs, un personatge secundari fonamental, perquè està secundat per una melodia purament wagneriana d'alta qualitat i inseparablement unida a l'obra.

Com es va produir la gestació de la tonada trista? El propi Wagner en les seves Memòries, en el petit capítol titolat "El Cant dels Gondolers" ens en parla: "Durant una nit d'insomni, en què a les tres de la matinada estava en el balcó, vaig sentir per primera vegada el célebre i antic cant dels gondolers. Em semblà que el primer accent, ronc i planyívol, que ressonà en la nit silenciosa, provenia de Rialto, situat a poc més d'un quart d'hora de distància. Una anàloga melopea li respongué una mica més lluny. Aquell extraordinari i melancònic diàleg continuà així a intervals, de vegades força extensos. Em vaig quedar tan emocionat que em va ser impossible retenir a la memòria les poques notes, sens dubte força senzilles. Una altra nit vaig comprendre tota la poesia que contenia aquell cant popular. Vaig tornar a casa molt tard, transportat en gòndola pels ombrívols canals i tot d'un plegat apareixé la lluna il·luminant els indescriptibles palaus i el meu gondoler, que manegava pausadament l'enorme rem, dempeus a la popa de la barca. En aquell mateix moment, aquest va fer un crit semblant a l'udol d'un animal. Era un profund gemec que ascendia en crescendo cap a un "oh" perllongat i acabava amb la simple exclamació "Venezia". Encara seguia quelcom més, però aquell crit em produí una emoció tan intensa que no vaig poder recordar la resta. Les sensacions que aleshores vaig experimentar van ser força característiques i no s'esvairen en tot el temps que vaig restar a Venezia. Romangueren gravades en el meu pensament fins al final del segon acte de Tristany, i potser varen suggerir-me els sons planyívols i lànguids de la flauta pastoril del principi del tercer acte."

El tema del pastor, que ha sigut executat amb múltiples instruments, des de la gaita, fins el corn anglès, passant pel flabiol i el fagot, té la virtut d'impregnar l'oient, de saturar-lo d'una manera meravellosament melòdica. Sovint s'ha considerat aquesta melodia marcada per la influència apesurada i pessimista de les lectures de Schopenhauer que remarquen les paraules de Tristany sobre l'anhel de morir. La pèrdua de la voluntat de morir o d'estimar, o de morir estimant o d'estimar morint.

Cita també Wagner en les seves Memòries, que li agradava, des del balcó estant, escoltar el so del corn executat per excel·lents músics des de les barques, interpretant melodies populars. Tot això va influir enormement en la gestació de la tonada trista.

Joaquim Marsillach, gran wagnerià català, va definir així aquesta tonada: “La malencònica melodia de la cornamusa, so d’un efecte indefinible”. De la mateixa manera servirà a Mathilde Wessendock en tota l’esplendidesa d’aquest inoblidable preludi, per escriure els preciosos lieder que porten el seu nom, especialment l’intitulat “Im Treibhaus”.

Cap a la meitat de la primera escena, després del magnífic monòleg de Tristany, apareix novament el pastoret. Reapareix amb el flabiol i la tonada de fons, però no diu res. És Tristany qui parla i comenta la melodia:

Ara comprendre-t dec,
tonada vella i trista,
amb ton planyívol so?

Parla amb to nostàlgic d’aquesta melodia tan estimada que li porta vells i llastimosos records de família, del seu encontre amb Isolda i del filtre, de la nit eterna, del dolor i del sopor de la queixa de l’amor. De la maledicció de l’amor per la mort, de la bondat de la mort per l’amor.

És aleshores quan el nostre pastor canvia els papers, desapareix ja la tonada trista per donar pas a la tonada alegre, que ens anuncia l’arribada d’Isolda, la salvació de Tristany. I ens acompanyarà fins al final d’aquest acte primer amb la mort de Tristany i la desaparició d’Isolda, amb la qual cosa la tonada alegre es convertirà en una trista melodia, avortada malhauradament tot just després de néixer.

Wagner escrivia a Mathilde Wessendock, en relació amb això: “Quan estava component l’alegre melodia del pastor a l’arribada d’Isolda, vaig trobar una frase melòdica encara més joiosa, gairebé heroicament joiosa i alhora de caràcter eminentment popular. Estava a punt d’enviar-ho tot en orris quan em vaig adonar que aquella melodia no pertanyia al pastor de Tristany, sinó al mateix Sigfrid. Després vaig mirar els versos finals de l’escena entre Brunhilde i Sigfrid, i em vaig adonar que la meua melodia lligava exactament amb les

paraules: “Ell és per sempre més la meva riquesa i el meu món, la meva única cosa, el meu tot”. Això produiria un efecte d’extrema gaubança Així que em vaig submergir tot seguit en el Sigfrid.”

Arribem així a la tercera escena i última d’aquesta obra immortal. Apareixen tots els personatges que arriben en el vaixell d’Isolda, a més del Rei Marke. Un cop mort Tristany, amb Isolda prostrada als seus peus i Kurwenal mut com una roca, abatut pel seu amic-amor, apareix el nostre pastoret corrent entre les muralles. El tema de la tonada trista amb prou feines s’esbossa, donant pas al tema del moviment impetuós que l’escena requereix.

Kurwenal ei!

Ve una altre nau!

Ho ha dit en veu baixa, com sense voler trencar l’encantament de la lúgubre escena que està contemplat, però conscient de la gravetat del que s’acosta. Kurwenal amb aquestes paraules reacciona i desperta a la realitat, furiós per la mort de Tristany, amb una mirada dura i despietada.

Kurwenal i el pastor s’afanyen a barrar la porta principal del castell per tal d’impedir el pas als enemics de Marke. El tema de la tonada trista, ja mai més el de la tonada alegre, encara reapareix i seguirà fins a l’arribada del Rei Marke. El pastor desapareix de la memòria física de l’obra, i dona pas als vapors de la infinita melodia d’Isolda: el seu cant d’amor i de mort.

**Traducció de la versió de l’Associació Wagneriana feta per Joaquim Pena i Geroni Zanné.
Barcelona, 1906.